

76 'Het wonen en de dingen' 'Living and Things'

Jurjen Zeinstra

Interview met / with Louise Schouwenberg, Design Academy Eindhoven / Sandberg Instituut Amsterdam

Interiors on Display

Stijlikamers

DASH

De Design Academy Eindhoven (DAE), voortgekomen uit de Akademie Industriële Vormgeving Eindhoven, speelt sinds de Tweede Wereldoorlog een belangrijke rol in het Nederlandse designonderwijs. Sinds de jaren 1990 geldt de academie internationaal als een van de belangrijkste ontwerpopleidingen in de wereld en trekt daardoor steeds meer buitenlandse studenten aan, vooral in het masteronderwijs. Na de terugtrekking van Gijs Bakker, grondlegger van het masterprogramma van de DAE, namen Jan Boelen, Joost Grootens en Louise Schouwenberg het stokje over. Sinds 2010 geeft Schouwenberg leiding aan de afdeling Contextual Design, die zich richt op productdesign in brede zin. Schouwenberg studeerde achtereenvolgens psychologie, beeldhouwen en filosofie, en heeft diverse publicaties op haar naam, waaronder een monografie over kunstenaar Robert Zandvliet (2012) en twee over ontwerper Hella Jongerius (2004 en 2010). Daarnaast stelde ze in de rol van curator enkele tentoonstellingen samen, onder andere voor Galerie Fons Welters in Amsterdam, het TextielMuseum Tilburg en Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam.*

In het programma van de afdeling Contextual Design laat je vrijwel ieder jaar het thema 'wonen' onderzoeken. Kun je vertellen waarom je juist voor dit onderwerp kiest?

Omdat het een ideaal kader biedt voor waar het in design om gaat: relaties tussen dingen onderling, tussen dingen en mensen, en tussen dingen en hun ruimtelijke context, die op zijn beurt uiteraard is ingebed in een grotere culturele en sociale context. Ontwerpers hebben te veel de neiging bezig te zijn met het object, terwijl het mijns inziens veel meer gaat om andere vragen, zoals welke betekenissen impliciet en expliciet verscholen liggen in objecten. Waartoe nodigt het object je uit, welk gedrag faciliteert het (en welk gedrag perkt het in), welke gedachten en emoties roept een object op? Zelfs bij zoiets materieels als de zichtbare en voelbare sporen van het productieproces gaat het primair om de referenties die in die sporen zichtbaar en voelbaar worden, niet zozeer om de materialiteit zelf.

Wat me aan het onderwerp 'wonen' ook fascineert, is dat het begrip 'privé' de laatste decennia onder invloed van mobiele telefonie, internet en sociale media zo enorm is veranderd. Niemand lijkt er meer enige moeite mee te hebben om in de trein of op een terras de meest intieme details luidkeels te communiceren, waarbij de buitenwereld volledig genegeerd wordt, terwijl die buitenwereld zo dichtbij is. Het is alsof mensen een onzichtbare cocoon rond hun lichaam en hun scherm dragen, waarbinnen de hele private wereld zich afspeelt, die vroeger voornamelijk het interieur van de woning bestreek.

Toch kun je je afvragen of er niet een 'kern' van wonen is die onveranderd blijft en die tegemoet komt aan een menselijk verlangen naar geborgenheid. Is wonen niet per definitie conservatief?

Bij veel van mijn studenten (allemaal opgegroeid met internet en sociale media) zie ik dit conservatieve idee inderdaad opduiken, zodra zij over wonen gaan nadenken. Zij constateren dan een verlies aan direct fysiek contact, wat ik overigens bestrijd. Het aantal mogelijkheden voor contact is immers alleen maar toegenomen; het aloude handjes vasthouden is niet verdwenen. Wonen kan heel vluchtig zijn, bijna oplossen in het virtuele, maar wonen is tegelijk ook een verlangen naar het niet-vluchtige. In dit verlangen spelen de dingen, de spullen, een belangrijke rol. Misschien behoort het tot het menszijn om je te identificeren met de spullen die je om je heen hebt verzameld. Marcel Proust schrijft in *A la recherche du temps perdu* hoe de herinnering aan atmosfeer,

The Design Academy Eindhoven (DAE), which evolved from its forerunner the Akademie Industriële Vormgeving Eindhoven, has played an important role in design education in the Netherlands since the Second World War. The academy has been considered one of the most important design schools in the world since the 1990s and, as a result, attracts an increasing number of foreign students, particularly for the Master's courses. After the departure of Gijs Bakker, the founder of the DAE Master's programme, Jan Boelen, Joost Grootens and Louise Schouwenberg took over responsibility. Since 2010, Schouwenberg has headed the department of Contextual Design, which focuses on product design in a broad sense. Schouwenberg successively studied psychology, sculpture and philosophy and is the author of many publications, including a monograph about artist Robert Zandvliet (2012) and two on designer Hella Jongerius (2004 and 2010). In addition, she curated several exhibitions for, among others, Galerie Fons Welters in Amsterdam, the TextielMuseum Tilburg and Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam.*

In the Contextual Design department's programme you have the students investigate the theme of 'living' almost every year. Can you explain why you opt for this subject in particular?

Because it provides an ideal framework for what design is all about: relationships between things and other things, between things and people, and between things and their spatial context, which is naturally in turn embedded in a broader cultural and social context. Designers are too inclined to focus on the object, while in my opinion other questions are much more important, such as which meanings are concealed implicitly and explicitly in objects. What does the object invite you to do, what behaviour does it facilitate (and limit), which thoughts and emotions does an object evoke? Even with something as material as the visible and tangible traces of the production process, it's primarily about the references that become visible and tangible in these traces, not so much about the materiality itself.

Something that also fascinates me about the concept of 'living' is that the idea of 'private' has changed so enormously in recent decades because of the influence of mobile telephony, Internet and social media. No-one seems to have the slightest problem with loudly communicating the most intimate details in the train or on a terrace, while completely ignoring the outside world, although that outside world is so nearby. It's as if people are wearing an invisible cocoon around their body and their screen, within which their entire private world takes place. In the past this was mainly contained in the interior of the home.

And yet you might wonder if there isn't a 'core' in living that has remained unaltered and fulfils a human longing for a sense of security. Is the living situation not conservative by definition?

I certainly do see this conservative idea in many of my students (all of whom grew up with Internet and social media) as soon as they start to think about living. In their perception there is a loss of direct physical contact, which I dispute, by the way. The number of possibilities for contact has only increased, after all; the time-honoured tradition of holding hands hasn't disappeared. Living can be fleeting, almost dissolving into the virtual, but at the same time there is a longing for the non-cursory. Things, 'stuff', play an important role in this longing. Perhaps it's a characteristic of being human to identify with the things you have gathered around you. Marcel Proust writes in *A la recherche du temps*

aan gebeurtenissen, zich telkens weer verbindt aan objecten in je omgeving. Die herinnering kan later in het leven plotse-ling herleven, zodra je op hetzelfde (of een soortgelijk) object stuit. Als je er vanuit gaat dat je identiteit ook te maken heeft met het verleden, met herinneren, dan spelen dingen dus een belangrijke rol in het herinterpreteren van je eigen leven. Met de dingen om je heen, de tafel, de stoel, de kast, de iPhone, de laptop, onderhoud je relaties en die relaties hebben zowel verbindingslijnen naar het verleden als het heden.

Als je het zo beschouwt, is het eigenlijk een raar idee als van een ontwerper wordt gevraagd voor een klant een compleet nieuw woninginterieur te ontwerpen, met compleet nieuwe spullen. Het zou veel logischer zijn als mensen ook spullen uit hun vorige woning meenemen. De woning moet leven. Ik onderschrijf ook de gedachte van Adolf Loos dat het onzinnig is om van een woning een Gesamtkunstwerk te maken, waarin ieder detail in relatie tot alle andere details is vormgegeven. Daarmee wordt de woning een soort graf.

Loos zette zich af tegen de dictatuur van de vormgeving, en ging op zoek naar authentieke, stijlloze dingen. Is het 'stijlloze' eigenlijk wel mogelijk? Uiteindelijk heeft ieder ding een vorm.

In stijlloze dingen geloof ik niet. Dat mensen hun eigen ervaringen projecteren op dingen, wil niet zeggen dat de dingen zelf geen karakter hoeven te hebben. Sterker, ik vermoed dat karaktervolle dingen eerder uitnodigen eigen referenties toe te voegen. Tegelijkertijd kan het idee van stijl ook telkens weer opnieuw worden ondergraven. Dat is misschien telkens de opdracht aan iedere nieuwe generatie: bestaande stijlen herkennen en ermee afrekenen. Denk bijvoorbeeld aan het eclecticisme, dat zich afzet tegen een 'totaalstijl', waarbij je in ieder geval de illusie hebt dat je kunt kiezen. In dat opzicht vind ik het 'Ideal House' interessant dat ontwerper Hella Jongerius in 2005 ontwierp voor de meubelbeurs in Keulen. Het toont een huis als een archief van de herinnering en een opslagplaats vol mogelijkheden. Het laat zien dat een huis nooit af is.

Het leven vult het huis, zoals de dingen het leven vormgeven. Ik moet daarbij ook altijd aan mijn ouders denken. Die hebben ooit een wandvullend eikenhouten meubel gekocht dat zo'n beetje alles kon bevatten. Het was een lang gekoesterde wens waarover ze eindeloos hadden nagedacht en lang voor hadden gespaard. Toen de te grote vrachtwagen uit Duitsland voor de deur arriveerde en de kast vliegensvlug werd opgebouwd, bleek hij veel te groot; een wanstaltig monster dat de woonkamer volledig domineerde. Mijn moeder barstte in tranen uit; in de showroom had hij veel kleiner geleken. De rest van de inrichting, en feitelijk onze hele manier van leven, moest zich nu aan dit monster aanpassen.

Blijkbaar leefde er bij je ouders een behoefte om hun interieur als het ware samen te vatten in één object. Daarmee konden ze zich representeren naar de buitenwereld, zoals ieder interieur pretendeert.

Maar niet alleen naar de buitenwereld. Zo'n wandmeubel geeft ook een soort ordening aan je leven. Het representeert ook voor jezelf een bestaan dat je onder controle hebt. De chaos is immers beteugeld. Kunstenaar Helmut Smits heeft het idee van het wandmeubel als uitgangspunt genomen voor de installatie 'Without Cabinet', waarin het meubel zelf is verdwenen en een groot blok gestapelde spullen is overgebleven. Fantastisch wat er allemaal schuilt in dat werk: de menselijke behoefte om het leven te beheersen, zich vervolgens te identificeren met die ordening, en deze te showen aan zichzelf en de anderen. En tegelijkertijd het besef dat alles

perdu how the memory of atmosphere, of events, is connected time and again with objects in your surroundings. This memory can suddenly resurface later in life, as soon as the same or a similar object is encountered. If you assume that your identity is also linked to the past, by remembering, then things play an important role in reinterpreting your own life. You maintain relationships with the things around you – the table, the chair, the cupboard, the iPhone and the laptop – and these relationships have connecting lines to both the past and the present.

Looked at like this, it's actually a strange idea for a designer to be asked to create a completely new interior for a client, with completely new things. It would be much more logical if people kept things from their previous house as well. A house has to live. I support Adolf Loos's idea that it is irrational to turn a home into a Gesamtkunstwerk, where every detail is designed in relation to all the other details. That turns the house into a sort of grave.

Loos opposed the dictatorship of design, and went in search of authentic, styleless things. Is 'styleless' actually possible? Ultimately, every single thing has a form.

I don't believe in styleless things. If people project their own experiences onto things, that doesn't mean that the things don't need to have any character themselves. In fact, I suspect that things that are full of character are more likely to invite the addition of one's own references. At the same time, the idea of style can also be undermined time and again. Perhaps that is the recurring task for each new generation: recognizing and finishing with existing styles. Take, for instance, eclecticism, which distances itself from an 'overall style' and at any rate gives you the illusion that you have a choice. In that respect, I find the 'Ideal House' that designer Hella Jongerius created in 2005 for the furniture fair in Cologne interesting. It shows a house as an archive of the memory and a storage space full of possibilities. It demonstrates that a house is never finished.

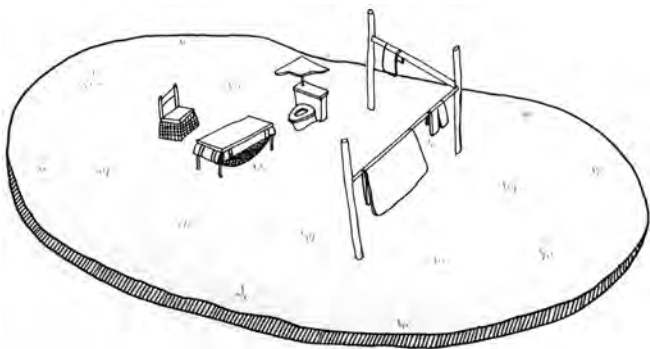
The house is filled with life, just as things give life its form. This idea always makes me think about my parents. They once bought a piece of oak furniture that took up the entire wall and could hold pretty much everything. It was a long-standing wish they had thought about endlessly and spent a long time saving for. When the huge lorry from Germany pulled up to the door and the cabinet was swiftly put together, it turned out to be far too big; a misshapen monster that completely dominated the living room. My mother burst into tears; in the showroom it had looked much smaller. The rest of the furniture layout, and essentially our whole way of life, now had to adapt to accommodate this monster.

Apparently your parents had the idea of summing up their interior in a single object, as it were. In this way they could present themselves to the outside world, as every interior claims to do.

But not just to the outside world. A wall cabinet like this brings some sort of order to your life. For yourself, too, it represents an existence that you have under control. After all, chaos has been curbed. Artist Helmut Smits took the idea of a wall unit as the starting point for the installation 'Without Cabinet', where the unit itself has disappeared and a large pile of stacked stuff is all that remains. Fantastic, everything that lies behind that work: the human wish to control life, to subsequently identify with this organization and then to show this off to themselves and others. And at the same time the realization that everything collapses if one small element is removed. The illusion is fragile.

Untitled Fuzz Room,
Eva Jäger, 2013

House: the outside is on the
inside, Stephanie Goh Hui En,
2013

Living Chair, Ina Hollmann, 2014

Videochat

Loo cart-hWC(human waste collector), Sarah Daher, 2014

Operatic Living: A Wagnerian Routine, Allison Crank, 2014

Breakfast

Fountainshower

Performance

This also makes me think of the Wunderkammer, the cabinet of curiosities from the sixteenth and seventeenth centuries. In a special room or cabinet, all kinds of curios were collected and shown to a select group on occasion to elicit discussion and, in particular, admiration, not just for the collected items but also for the collector, whose identity was on display. The things served as an illustration of the creation of God or man, and they were celebrated in their physical presence and their potential for storytelling. To some extent this is also true of an interior; the consumer considers his living space to be a universe, filled with fetishistic things he wishes to be identified with.

In the Contextual Design programme at the Design Academy objects from everyday surroundings play an important role. The way in which you formulate the design assignments differs significantly from, for instance, the Faculty of Industrial Design Engineering in Delft. Are the students you educate at the Design Academy artists or designers?

As far as I'm concerned they are designers, but it does sometimes touch on art. It becomes problematic if they let go of the functionality. Besides my position in Eindhoven, I am also head of the Material Utopias department at the Sandberg Institute in Amsterdam, where we train both artists and designers from the conviction that their creative paths display many similarities. But there are also differences. As far as the designers are concerned, I would like to train 'author-designers'. That automatically raises the question of what design really is, a self-reflective question that designers have taken over from the arts. Does design take place on the basis of market research, or the available production technologies? What is the role played by form? Ultimately I find the artistic intuition of a designer, combined with his intelligence and knowledge, the most important. A good designer feels the spirit of the period and understands intuitively the consequences and greater implications of new technologies or social developments. A good designer has sufficient expressive force to make ideas materialize into concrete objects that contain several references and layers of meaning.

But design does have to communicate: if it's too strange or new, it doesn't work. You always need a mixture of something familiar and something new, so that it falls within a frame of reference. A designer with good antennae for social developments understands the needs of a time before others do. Whether that immediately means that his designs are embraced by many people, or that they are perhaps too avant-garde, lies outside this discussion for me. We need free thinkers and I would like to make a contribution to training this type of designers, together with my teams of teachers.

So you are suggesting that technological progress must by definition lead to something that looks new and unfamiliar. I see that as a typically modernist interpretation and the issue is whether the home is not also specifically a place where there has to be space for nostalgia. In other words, could a style from the past be equally capable of giving expression to living?

Certainly. This tendency was apparent in recent years in the longing for authenticity, for example. However, merely recapturing old styles is not something I find interesting, and neither is just returning to old techniques. I expect a good designer to also reflect on the leaning towards authenticity and nostalgia, and the longing for the imperfect, the unfinished. This reflection also has to be found in the designs, as it were: What does it say about the current times

in elkaar stort als een klein onderdeel wordt weggehaald. De illusie is broos.

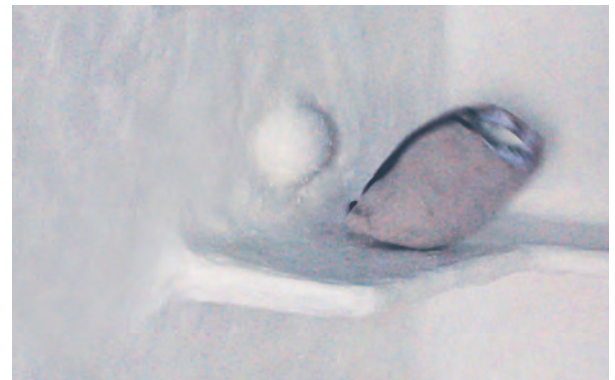
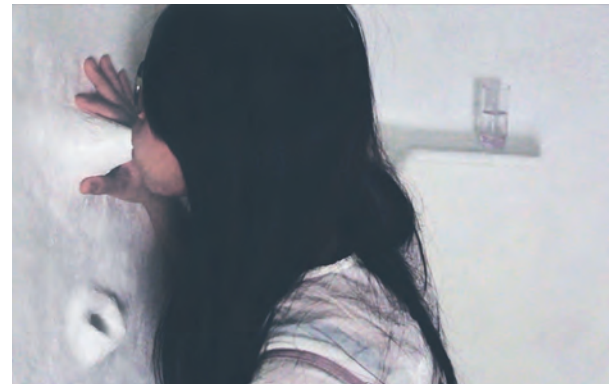
Dat doet me ook denken aan de Wunderkammer, het rariteitenkabinet uit de zestiende en zeventiende eeuw. In een speciale kamer of kast werden curiosa van uiteenlopende aard verzameld en bij gelegenheid aan een select gezelschap getoond om discussie en vooral bewondering uit te lokken, niet alleen voor de verzamelde spullen, maar ook voor de verzamelaar die hiermee zijn identiteit toonde. De dingen golden als illustratie van de creatieve schepping van God of de mens, en werden gevierd in hun fysieke aanwezigheid en hun verhalende potentie. In zekere zin geldt dit ook voor een interieur, waarin de consument zijn leefruimte opvat als universum, gevuld met fetisjistische dingen waarmee hij zich wenst te identificeren.

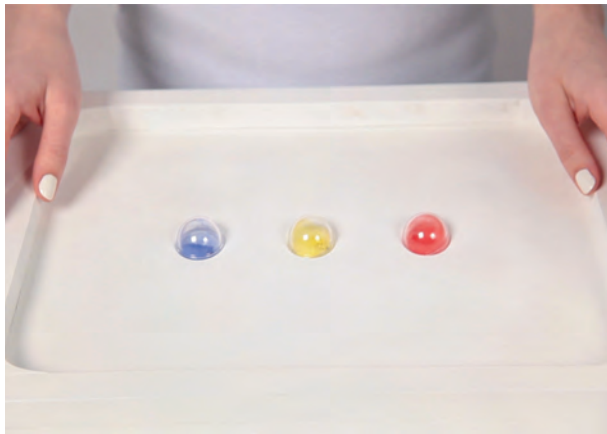
In het programma Contextual Design op de Design Academy spelen de voorwerpen uit de alledaagse omgeving een belangrijke rol. In de wijze waarop jullie de ontwerpogaven formuleren, verschillen jullie sterk van bijvoorbeeld de faculteit Industrieel Ontwerpen in Delft. Zijn de studenten die je aan de Design Academy opleidt kunstenaars of ontwerpers?

Voor mij zijn het ontwerpers, maar het schurkt soms tegen kunst aan. Het wordt problematisch als ze de functionaliteit loslaten. Naast mijn functie in Eindhoven ben ik ook hoofd van de afdeling Material Utopias op het Sandberg Instituut in Amsterdam, waar we tegelijkertijd kunstenaars en ontwerpers opleiden vanuit de overtuiging dat hun creatieve trajecten veel overeenkomsten vertonen. Maar er zijn ook verschillen. Wat betreft de ontwerpers wil ik graag 'auteur-designers' opleiden. Daarbij krijg je vanzelfsprekend te maken met de vraag wat design dan wel is, een zelfreflectieve vraag die designers hebben overgenomen van de kunsten. Is design het ontwerpen op basis van marktonderzoek, op basis van de beschikbare productietechnieken? Welke rol speelt vorm? Uiteindelijk vind ik de artistieke intuïtie van een ontwerper, gecombineerd met zijn intelligentie en kennis, het belangrijkste. Een goede ontwerper voelt de tijdgeest aan, begrijpt intuïtief welke gevolgen, welke grotere implicaties, nieuwe technieken of maatschappelijke ontwikkelingen hebben. Een goede ontwerper heeft voldoende beeldende kracht om ideeën te materialiseren in concrete voorwerpen die meerdere referenties en betekenislagen in zich dragen. Maar design moet wel communiceren: als het te vreemd of te nieuw is, werkt het niet. Je hebt altijd een mengeling nodig van iets vertrouwds met iets nieuws, opdat het binnen een referentiekader valt. Een ontwerper met goede voelhorens voor maatschappelijke ontwikkelingen begrijpt eerder dan anderen de noden van een tijd. Of dat gelijk ook betekent dat zijn ontwerpen door veel mensen worden omarmd, of dat ze misschien nog te avantgardistisch zijn, staat wat mij betreft buiten die vraag. We hebben vrijdenkers nodig, en aan het opleiden van dat type ontwerpers wil ik samen met mijn docententeams graag bijdragen.

Daarmee suggereer je dat technologische vooruitgang per definitie moet leiden tot iets dat er nieuw en ongekend uitziet. Dat lijkt me een typisch modernistische opvatting en het is de vraag of niet juist de woning ook een plek is waar ruimte moet zijn voor nostalgie. Met andere woorden: zou een stijl uit het verleden niet net zo goed uitdrukking kunnen geven aan het wonen?

Zeker. Je zag deze tendens de afgelopen jaren bijvoorbeeld in de hang naar het authentieke. Een herneming van oude stijlen alleen vind ik echter niet interessant, ook niet louter een herneming van oude technieken. Van een goede ontwerper verwacht ik dat er ook gereflecteerd wordt op de

hang naar authenticiteit en nostalgie, en de hang naar het imperfecte, het onaffe. Die reflectie moet als het ware ook in de ontwerpen schuilen: wat zegt het over de huidige tijd dat er een hang naar imperfectie is? Pas als deze vraag aan de orde komt, wordt een herneming interessant.

Tegelijkertijd is er ook een voortdurende weerzin tegen design, misschien nog wel het sterkst bij de ontwerpers zelf.

Heidegger stelt dat gebruiksvoorwerpen zouden moeten verdwijnen in hun dienstbaarheid. Ze moeten niet de aandacht trekken naar zichzelf als object. Als een stoel goed functioneert, ervaar je hem niet meer als object. Functioneert hij niet goed, dan word je je bewust van zijn aanwezigheid. Dat zie ik als een van de mooie dilemma's van design: hoe creëer je zoveel dienstbare functionaliteit dat het object voldoende verdwijnt uit het gezichtsveld, en hoe incorporeer je tegelijkertijd zoveel betekenis in een object dat het niet louter bijdraagt aan de te grote hoeveelheid onzinproducten van onze tijd. Design gaat over de dagelijkse omgang van mensen met hun omgeving. Dat is een ongelooflijk belangrijk terrein. In ons alledaagse handelen laten we zien wie we als mensen zijn.

*Dit interview werd afgenomen op 26 augustus 2014 in Amsterdam. Delen van het interview zijn afkomstig uit de tekst 'De Dingen'. Louise Schouwenberg schreef de tekst, die in 2006 in een beperkte oplage verscheen, voor het Marres Centrum voor Contemporaine Cultuur in Maastricht.

that there is a desire for imperfection? Recapturing only becomes interesting once this question has been dealt with.

At the same time there is also a constant aversion to design, perhaps even most strongly felt by the designers themselves.

According to Heidegger, objects should disappear into their subservience; they shouldn't draw attention to themselves as objects. If a chair functions well, you no longer experience it as an object. If it doesn't function well, you become aware of its presence. I see that as one of the great dilemmas of design: How do you create enough serviceable functionality that the object disappears sufficiently from view, and how do you simultaneously incorporate enough meaning into an object that it doesn't merely contribute to the excess number of nonsensical products of our time. Design is about the daily interaction of people with their surroundings and that is an unbelievably important terrain. In our everyday activities we show who we are as people.

*This interview took place on 26 August 2014 in Amsterdam. Parts of the interview are taken from the text 'De Dingen' (The Things). Louise Schouwenberg wrote that text, which appeared in a limited edition in 2006, for Marres, House for Contemporary Culture in Maastricht.